

39 il öncə, 1982-ci ilin oktyabrında görkəmli Azərbaycan şairi və dramaturqu Hüseyin Cavid Azərbaycana qovuşdu. Ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü və qayğısı ilə uzaq Sibirdən Cavidin cənazəsinin qalıqlarının Azərbaycana gətirilməsi ədəbi mühitimizdə əlamətdar bir tarix, böyük ictimai-siyasi hadisə idi.

Həmid Cəfərov

Ümummilli lider Heydər Əliyevin göstərişindən sonra 1982-ci il oktyabrin 12-də Naxçıvan Vilayət Partiya Komitəsi Hüseyin Cavidin məzarının tapılması, cənazəsinin qalıqlarının Azərbaycana gətirilməsi ilə bağlı tarixi bir qərar qəbul etdi və belə bir şərəflili işin icrası Naxçıvan Vilayət Partiya Komitəsinin katibi Həmid Cəfərova həvələ olundu.

1976-1983-cü illərdə Azərbaycan KP Naxçıvan Vilayət Komitəsində təbligat və təşviqat, partiya işi şöbələrinin müdürü, ideoloji iş üzrə vilayət partiya komitəsinin katibi vəzifələrində çalışmış Həmid Cəfərovla səhbətimiz də məhz bu tarixi hadisə ilə bağlıdır.

- Həmid müəllim, ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Hüseyin Cavidin cənazəsinin qalıqlarının Azərbaycana - şairin doğma yurdu Naxçıvana gətirilməsi - sizin bilavasitə iştirakçısı olduğunuz bu tarixi hadisə haqqında xatirələrinizi bölüşməyi istərdik.

- Qüdrətli Azərbaycan şairi və dramaturqu, təleyinə ağırılı-acılı, məşəqqətli bir ömrə yazmış Hüseyin Cavid fəlsəfi-estetik məzmuna malik yaradıcılığı ilə ədəbiyyatımızda yeni bir mərhələnin başlanğıcını qoyub, Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafında müstəsnə xidmətlər göstərib. Təsadüfi deyildir ki, Hüseyin Cavidin xatirəsi ona layiq şəkildə əbədiləşdirilib.

Beləliklə, Ulu Önderin göstərişi ilə 1982-ci il oktyabrin 12-də Naxçıvan Vilayət Partiya Komitəsi Hüseyin Cavidin məzarının tapılması, cənazəsinin qalıqlarının Azərbaycana gətirilməsi ilə bağlı qərar qəbul etdi və bu işin icrası Naxçıvan Vilayət Partiya Komitəsinin katibi kimi mənə həvələ olundu. Naxçıvan Vilayət Partiya Komitəsinin qərarından sonra muxtar respublikanın daxili işler nazirinin sabiq müavini, polkovnik Telman Əliyev və o zaman SSRİ-nin ən cavan depu-

Həmid Cəfərov: "Cavidin Sibirdən "qaytarılması" üçün Brejnev'in icazəsi vacib idi"

tati olan Zakir Nəsimirovla Sibire yollandıq.

- Həmid müəllim, "gedər-gelməz" bir məkan sayılan Sibirə səfər etmək - onilliklər ötməsinə baxmayaraq heç bir sorağı olmayan bir yerə getmək, çox böyük müşkül məsələlərin həllinə siyə gərmək, böyük məsuliyyət deyildimi?

- Qərarın icrası məsuliyyətli və çətin olsa da, məhz onun arxasında Heydər Əliyevin adı durduğun üçün heç bir müşküllükdən səhbət gedə bilməzdi. Əksinə, Ulu Öndərimizin adı, şərəfli bir işə dəstək durrası Cavidin mənəvi övladları olaraq bize qol-qanad verirdi. Çünkü bu qərarın icra olunmasına bilavasitə Heydər Əliyevin özü rəhbərlik edirdi. Heydər Əliyev "Bakinski raboqi" qəzetiñə verdiyi müsahibələrin birində qeyd edirdi ki, o, Cavidin cənazəsinin qalıqlarının uzaq Sibirdən Azərbaycana gətirilməsi üçün SSRİ kimi nəhəng bir dövlətin "birinci şəxsine"

- Sov.İKP MK-nin Baş katibi L.I.Brejnev, həmçinin SSRİ Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sədri Y.V.Andropova müraciət etmişdir. Bəli, bu məsələni həll etmək üçün SSRİ kimi böyük bir dövlətin rəhbərliyi yanındada yüksək nüfuza sahib olmaq və onun icazəsini almaq vacib idi. Təbii ki, həmin dövrə bütün buları yalnız Heydər Əliyev edə bilərdi.

- Cavid soraqlı Sibir səfərinizə nədən başladınız?

- Sibirə səfərimizin ilk günündən başlayaraq Cavidlə bağlı bir sıra arxiv sənədlərin öyrənilməsi, Cavidin 1941-ci il dekabrın 5-də İrkutsk vilayəti Tayşet rayonunun əlliller xəstəxanasında vəfat edib, Şevçenko kəndindəki qəbiristanlıqda 59 sayılı qəbirde torpağa tapşırılıb. Üç gün sonra isə Sov.İKP İrkutsk Vilayət Komitəsində görüş zamanı Cavidin məzarının yerinin müəyyən edilməsine, bununla elaqədar İrkutsk vilayətinin Tayşet rayonunun Şevçenko kəndini, 1940-ci illərdə burada yerləşən 21 sayılı kalnayı və əlliller xəstəxanasını tanıyan adamların tapılmasına sərəncam verildi.

Sibirdə olarkən Cavidin "sakini olduğu" əlliller evinin 1956-ci ildə dağı-

tiyyətlə bildirirdi ki, "Şevçenko 40 min insanların dəfn olunduğu qəbiristanlıq dağılmayıb". Oktyabrin 21-də Şevçenko kəndində olduq. Kənd əsəlində 100 hektarlarla ərazisi olan sərt Sibir meşəsi idi. Məzarlıq tapıldı. İki saat axtarışdan sonra isə Şevçenko rayon prokuroru Yelena Xaritinova 59 sayılı qəbirin tapdırı və qəbrin açılması üçün sanksiya imzalandı və nəhayət, Cavidin qəbri qazıldı...

Heç nə hədər getməmişdi, Hüseyin Cavid "59"-da uyuyurdu. Hüseyin Cavid "tapılmışdı"... Əvvəlcədən planlaşdırıldığımız kimi, Hüseyin Cavid Şevçenko-Tayşet-İrkutsk-Moskva-Yerevan-Naxçıvan marşrutu ilə doğma yurduna "qayitmalı" idi. İrkutskdan Moskvaya uğarkan stüardessa mənə Bakıdan gələn tapşırığı çatdırıldı: "Heydər Əliyevin göstərişi ilə siz oktyabrin 26-da 861-ci reyslə Moskvadan birbaşa Bakıya uçmalısınız".

Azərbaycan rəhbərinin - Heydər Əliyevin bu tapşırığı ilə marşrut dəyişdirildi. Bu, adı bir tapşırıq deyildi və bir tale yazarı idi. Cavidin "ayağı" İrevana dəyməməliydi, Cavid Bakıdan getmişdi, Bakıya da qayitmaliydi.

1982-ci il oktyabrin 26-da Cavid Moskvadan Bakıya, sonra isə Naxçıvana "uçu". Naxçıvanda - evinin karşısındonda torpağa tapşırıldı.

İlham Cəmiiloglu